

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA DIQQAT YETISHMASLIGI VA GIPERAKTIVLIK SINDROMI

Sapayeva Nozima Jalol qizi

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi(maktabgacha ta'lim) mutaxassisligi

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi giperaktiv va diqqat yetishmovchiligi sindromi bo'lgan bolalar haqida ma'lumotlar keltirib o'tilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarda giperaktiv va diqqat yetishmovchiligi sindromining belgililari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Muloqotning psixologik-pedagogik usullari orqali giperaktiv va diqqat yetishmovchiligi sindromi bo'lgan bolalar bilan ishlash usullari ochib berilgan.

Kalit so'zlar. Giperaktivlik, diqqat, usul, muloqot, nutq faoliyati, bilish jarayonlari, maktab ta'limi, xulq-atvor, diqqat, xotira, tafakkur, maktabgacha ta'lim, o'yin

Giperaktivlik — bu odamning jismoniy faolligi va qo'zg'aluvchanligi me'yordan oshib ketadigan, noadekvat va samarasiz bo'lgan holat. Giperaktivlik — bu asab tizimining muvozanatsizligi belgisi. Bu holat, asosan, noto'g'ri harakat faoliyatida namoyon bo'ladi: bolalarda oldinga va orqaga yugurish, shov-shuvlilik, shuningdek, gapiruvchanlik, kattalarda — harakatchanlik, bezovtalik, atrofdagilarning o'zlarining bezovtalanishiga toqat qilolmaslik shaklida namoyon bo'luvchi faoliyat. Giperaktivlik turli xil ruhiy kasalliklarga ega bo'lgan bolalarda paydo bo'ladi. Giperaktivlik ko'pincha GDYe ning bir qismi sifatida uchraydi. Odatda bolalarda GDYe belgilari 4 yoshdan boshlab paydo bo'la boshlaydi. Shifokorga murojat qilishning o'rtacha yoshi 8-10 yoshni tashkil qiladi: bu yoshda o'qish va uy ishlari boladan mustaqillik va diqqatni jamlashni talab eta boshlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda DEGBning qanday belgilari paydo bo'ladi? Diqqat yetishmovchiligi giperaktivlik buzilishi (DEGB) buzilgan yoki yo'q inhibitiv nazorat va cheklangan ish xotirasi bilan tavsiflangan neyro-xulq-atvor va psixiatrik kasallikdir. Bu shuni anglatadiki, bola o'z reaksiyalari va xatti-harakatlarini yomon nazorat qiladi. U harakatlarni o'ylamasdan, lahzali ogohlantirishlar yoki hissiy tajribalar ta'sirida bajaradi. U rejalashtirish, umumiy qabul qilingan qoidalarga rioya qilish va ma'lumotni eslab qolishda qiyinchiliklarga duch keladi. Shu sabablarga ko'ra, DEGB bo'lgan bolaning hayot sifati pasayadi. E'tiborsizlik tufayli foydali ko'nikmalarni o'rganish va egallash jarayoni qiyin. Bolaning tengdoshlari va kattalar bilan uzoq muddatli munosabatlarini o'rnatishi qiyin. Jamiyat bunday bolalarni ahmoq, jahldor, yomon xulqli va bezovta qiluvchi sifatida qabul qiladi.

Bolalarda giperaktivlikning asosiy belgilari:

1.Umumiy haddan tashqari yuqori faollik, bu vaziyatda kutilgan narsalar kontekstida va bir xil yoshdagi va intellektual rivojlanishdagi boshqa bolalar bilan solishtirganda.

2.Haddan tashqari sabrsizlik, ayniqsa xotirjamlikni talab qiladigan vaziyatlarda .

3.Ko‘pincha qo‘l va oyoqlarda bezovtalanuvchi harakatlar kuzatiladi; stulda yoki tunda o‘tirib, yotoqda yotib, bola doimo dumalaydi, aylanadi..

4.Ko‘pincha sinfda dars paytida yoki o‘rnida o‘tirishi kerak bo‘lgan boshqa vaziyatlarda o‘rnidan turadi .

5.Ko‘pincha maqsadsiz jismoniy faoliyatni namoyon qiladi: mumkin bo‘lmagan holatlarda yuguradi va yon-atrofida sakraydi, biror joyga ko‘tarilishga harakat qiladi .

6.O‘tirishi kerak bo‘lgan joydan doimiy sakrab turish, shuningdek, tebranish va burishish .

7.O‘yinlarda shovqin solish va jim, xotirjam o‘ynay olmaslik yoki boshqa narsa bilan shug‘ullanish .

8.Haddan tashqari jismoniy faollik: bola ko‘pincha doimiy harakatda bo‘ladi .

9.Haddan tashqari shovqin soladi va ko‘pincha o‘zini namoyon qiladi .

Ko‘pincha bola uyquga ketganidan keyin ko‘p o‘tmay uyg‘onadi, ba’zida o‘ynaydi, sababsiz kuladi, ertaklarni qiziqish bilan tinglaydi, ba’zan ota-onasining to‘shagiga chiqadi, u bilan birga o‘tirishni talab qiladi, qo‘shiq aytish yoki ertak aytishni yoki uni silashni to‘xtatganda, uyg‘onadi.

O‘smirlik davrida giperaktivlik sezilarli darajada pasayadi yoki butunlay yo‘qoladi, ammo buzilgan diqqat funksiyasi, odatda, balog‘at yoshiga qadar saqlanib qoladi. Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, giperaktiv bolalar bilan ishlashda maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyachi, psixologlardan katta mahorat talab etadi. Giperaktiv bolalarni o‘zlarini boshqarishga o‘rgatish, o‘quv jarayonida muvaffaqiyatli bo‘lishlariga yordam berish, psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlash uchun psixolog, tarbiyachi pedagoglar va ota-onalarning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Giperaktiv bolalar bilan ishlashda tarbiyachining psixolog bilan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga ega. Tashkilot psixologi va tarbiyachilar tarbiyalanuvchilarning o‘zlarini boshqarishini o‘rganishi, ularga qo‘yiladigan qoidalar va tartiblarni tushunishlarida yordam berishi, ularni qo‘llab-quvvatlashlari kerak. Giperaktiv bolalarning energiyalarini moslashtirish uchun harakatli faoliyatlar hamda maqbul metod va usullarni oqilona tanlash muhim. Ularga sport o‘yinlari, musiqa terapeya, ertak terapeya va boshqa faoliyatlar orqali harakatlarini tartibga solish imkoniyatini yaratish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Monina G.B., Lyutova-Roberts E.K., Chutko L. S. Giperaktiv bolalar. Psixologik va pedagogik tuzatish. SPb : Nutq, 2007.
2. Bryazgunov I.P., Kasatikova E.V. Bezovta bola yoki giperaktiv bolalar haqida hamma narsa. M. : Psixoterapiya instituti nashriyoti, 2002-yil
3. O‘rinboyeva N. (2021). Psixonevrologik kasalliklar va ularning psixologik korreksiyasi. Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti.
4. Bolalarda diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromi psixodiagnostikasi. Asqarova N.A, Rasulova Z.A, Yakubova G.A. Zamonaviy Ta’lim 2016-yil.
5. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi o‘quv qo‘llanma. X. Jalilova. M. Tursunova : o‘quv qo ‘llanma Toshkent-2017